

Asia: VN/28937/2021

Työryhmän mietintö pienten riita-asioiden menettelystä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

HELSINGIN KÄRJÄOIKEUDEN LAUSUNTO

Lähtökohta

Tavoitteena on ollut parantaa oikeuden saatavuutta kehittämällä yksinkertaistettu oikeudenkäyntimenettely, jossa asiat ratkaistaan lähtökohtaisesti ilman suullista käsittelyä, oikeudenkäyntikulujen määrää rajoitetaan ja edistetään sähköisiä toimintatapoja. Säädetävässä menettelyssä käsiteltäisiin asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen perustuvat vaatimukseltaan enintään 10.000 euron suuruiset asiat. Kärjäoikeus arvioi mietinnössä ehdotettua ensisijaisesti tuomioistuimen ratkaisutoiminnan näkökulmasta.

Haastehakemuksen ja vastauksen muoto ja sisältö

Säädetäväksi ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 3 § vastaa todistelusta säädettyä lukuun ottamatta sisällöltään nykyistä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ää. Kärjäoikeus katsoo, että menettelyn soveltamisalaan kuuluvan riitaisen asian haastehakemuksen edellytyksiä voidaan keventää ja tällä voidaan arvioida olevan oikeudenkäyntejä yksinkertaistava ja oikeudenkäyntikuluja vähentävä vaikutus. Ehdotusta vastaava keventäminen olisi pääosin tehtävissä laajentamalla nykyisen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n soveltamisalaa säätämättä uudesta prosessinlajista.

Säädetäväksi ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 4 § puolestaan vastaa pääosin nykyistä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 10 §:ää. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 13 §:n 1 momentin 2 kohdan

mukainen kynnys kanteen vastustamiselle on matala, eikä ehdotettu muutos siten muodosta asian riitauttamista ainakaan nykyistä helpommaksi tai yksinkertaisemmaksi.

Säädettäväksi ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 5 § vastaa haastehakemuksen osalta osittain nykyistä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 4 §:ää. Ehdotettu säännös koskisi myös vastaajaa ja voisi olla omiaan tehostamaan oikeudenkäyntejä alkuvaiheessa. Ottaen huomioon sen, että todennäköisesti huomattava osa ehdotetun soveltamisalan asioista päättyisi nykyiseen tapaan yksipuoliseen tuomioon, koska vastaaja ei anna vastausta tai myöhemmin valmistelun aikana, tarpeettoman laajan todistelun esittäminen oikeudenkäynnin alkuvaiheessa ei todennäköisesti yksinkertaistaisi tai jouduttaisi oikeudenkäyntejä tai vähentäisi oikeudenkäyntikuluja.

Kirjallinen menettely

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:n mukainen riitaisen asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä koskisi myös ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun mukaisia asioita. Esitetyn oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 9 §:n 2 momentin mukaan asia on pyrittävä valmistelemaan siten, että se voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta. Käräjäoikeus toteaa, että asiat valmistellaan jo nykyisin siten, että ne voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:n mukaiset edellytykset täyttyvät. Sillä, että valmistelutapa todetaan erikseen ehdotettavassa säännöksessä tarkentamatta sitä sisällöltään, ei voida katsoa olevan vaikutusta siihen, ratkaistaanko asiat kirjallisessa menettelyssä vai ei. Siihen vaikuttaa ainoastaan asian laatu ja ennen kaikkea se, ovatko asianosaiset nimenneet henkilötodistelua, joka useimmiten edellyttää heidän kuulemistaan pääkäsittelyssä. Kirjallinen menettely on ehdotetun soveltamisalan mukaisissa asioissa vakiintunut ja usein käytettävä vaihtoehto. Asiat ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä lähtökohtaisesti aina kun se käyttämisen edellytykset täyttyvät. Mietinnössä ei ole ehdotettu muutoksia, joilla voitaisiin sen tavoitteesta huolimatta katsoa olevan käytännössä vaikutusta asioiden ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä.

Yhteenvedo

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:n mukaan tuomioistuimen on tehtävä kirjallinen tai suullinen yhteenvedo. Sen sijaan säädettäväksi ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 11 §:n mukaan käräjäoikeus voi tehdä yhteenvedon. Käräjäoikeus toteaa, että yhteenvedon tekemisellä asiaa käsittelevä tuomari saa yleensä parhaalla tavalla asian kirjallisen valmistelun jälkeen selvitettyä itselleen ja asianosaisille mitä asianosaiset ovat vaatineet ja millä perusteella, mikä asiassa on riidatonta ja mitkä ovat riitaiset ratkaistavat kysymykset. Yhteenvedo muodostaa asianosaisten hyväksymän ratkaisun osan ja huomattavaa on, että myös ehdotetusta oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 16 §:n mukaisesta ratkaisusta tulisi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n mukaisesti ilmetä myös asianosaisten vaatimukset ja perusteet sekä luettelo todistelusta, joten tämä yhteenvedon mukainen osa ratkaisua olisi laadittava, vaikka yhteenvedoa ei tehtäisi. Yhteenvedon avulla asianosaiset voivat säännönmukaisesti arvioida paremmin mahdollisuuksiaan sopia asia. Samalla

myös asianosaiset voita tarkastaa, onko asiassa huomioitu kaikki seikat, joihin asianosaiset ovat vedonneet. Pienehkössä tai yksinkertaisessa asiassa yhteenveto on yleensä tehtävissä nopeasti, joten sen tekemättä jättämisen ei voida katsoa jouduttavan oikeudenkäyntejä ehdotetun soveltamisalan mukaisissa asioissa. Huomattava osa säädettäväksi ehdotetun menettelyn mukaisista asioista tulisi kärjänotaareiden käsiteltäväksi, jolloin yhteenvedon laatimisen merkitys olisi lähtökohtaisesti edelleen suurempi. Sen, että yhteenveto ei olisi säännönmukainen osa oikeudenkäyntiä, ei voida arvioida parantavan asianosaisten oikeuden saatavuutta, edistävän asioiden sovinnollista ratkaisemista, nopeuttavan tai yksinkertaistavan oikeudenkäyntejä taikka tuovan muutakaan etua nykyiseen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:ään verrattuna, minkä vuoksi ehdotettua muutosta ei voida pitää kannatettavana.

Valmisteluistunto ja pääkäsittely

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 §:n mukaan valmistelua jatketaan kirjallisen valmistelun jälkeen valmisteluistunnossa. Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 13 §:n mukaan jollei asiaa ole ratkaistu kirjallisessa valmistelussa, se siirretään suoraan pääkäsittelyyn ja suullinen valmisteluistunto voidaan toimittaa vain, jos se on erityisestä syystä tarpeen. Mietinnön mukaan tällä on tavoiteltu sitä, että tulisi toimitettavaksi vain yksi suullinen oikeudenkäyntitilaisuus.

Kärjäoikeus toteaa, että valmisteluistunnon toimittamatta jättäminen on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 b §:n mukaisesti mahdollista nykyisenkin lainsäädännön mukaisesti, mutta säännöstä on sovellettu harvoin. Sen sijaan ehdotetun soveltamisalan mukaisissa asioissa pyritään lähes aina toimittamaan ja toimitetaan usein ehdotuksen mukaisesti ainoastaan yksi suullinen oikeudenkäyntitilaisuus, jossa toimitetaan ensin valmisteluistunto ja sen jälkeen välitön pääkäsittely. Ainoastaan silloin, jos asia on erityisen sekava tai asiassa on nimetty asianosaisten lisäksi lukuisia muita henkilötodistajia, valmisteluistunto voi olla tarkoituksenmukaista toimittaa erikseen. Valmisteluistunnon jälkeen samassa istunnossa toimitettava pääkäsittely voi siirtyä toimitettavaksi erikseen toisessa istunnossa esimerkiksi silloin, jos toinen asianosainen vetoaa laajalti uusiin seikkoihin tai nimeää paljon uutta todistelua valmisteluistunnossa, jolloin toiselle asianosaiselle tulee varata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin mukaisesti asianmukainen tilaisuus selvittää ja vastata uusiin seikkoihin sekä nimetä vastatodistelua. Ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 13 § ei siten toisi todellista muutosta nykytilaan, eikä sillä voida arvioida olevan oikeuden saavutettavuutta parantavaa, oikeudenkäyntejä yksinkertaistavaa tai käsittelyaikoja lyhentävää vaikutusta.

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 14 §:n mukaan kärjäoikeuden on tehtävä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 §:ssä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi tarpeelliset kysymykset ja huolehdittava siitä, että asianosaiset mainitsevat kaikki seikat, joihin he haluavat vedota. Mietinnössä on todettu muun ohella, että pääkäsittelyssä tulisi selvittää seikkoja, joista tavallisesti keskustellaan valmisteluistunnossa ja että pääkäsittelyssä olisi elementtejä valmisteluistunnosta.

Käräjäoikeus toteaa, että asioiden oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 §:n mukainen selvittäminen tapahtuu vakiintuneesti suullisesti valmisteluistunnossa ja pääkäsittelyssä muun muassa otetaan vastaan todistelu. Ehdotuksella pyritään käytännössä yhdistämään nykyinen valmisteluistunto ja pääkäsittely uudenlaiseksi pääkäsittelyksi. Uudenlainen pääkäsittely edellyttää ainakin tuomareilta ja oikeudellisilta asiamiehiltä uudenlaista osaamista ja sen mukaisen oikeuskäytännön vakiintuminen tapahtuisi myöhemmin. Sillä, että säädettäisiin ehdotuksen mukainen uudenlainen pääkäsittely, vaikka soveltamisalan mukaisissa asioissa jo nyt melko usein toimitetaan ainoastaan yksi istunto, ei voida arvioida olevan saavutettavissa oikeudenkäyntejä yksinkertaistavaa tai käsittelyaikoja lyhentävää vaikutusta. Uudenlaisen prosessin ja pääkäsittelyn omaksuminen ja usean erilaisen prosessinlajin hallinta edellyttäisi tuomarilta edelleen korkeampaa ammattitaitoa tilanteessa, jossa kokoneiden ja koulutettujen tuomareiden määrä on vähentynyt ja kynnys tuomarin tehtävään pääsemiselle on ennätyksellisen alhaalla. Huomattavaa on myös, että mietinnön mukaan ehdotetun soveltamisalan mukaisissa asioissa on toimitettu pääkäsittely vuonna 2023 yhteensä vain 111 asiassa, joten uudenlaisen pääkäsittelyn säätäminen olisi ainakin tässä vaiheessa lähes merkityksetöntä.

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 9 §:n 2 momentin mukaan asia on pyrittävä valmistelemaan siten, että se voidaan ratkaista sovinnollisesti. Käräjäoikeus toteaa, että asiat pyritään nykyinkin valmistelemaan siten, että ne voidaan ratkaista sovinnollisesti, minkä osalta yhteenvedon laatiminen on edellä todetusti tärkeää. Valmisteluistunto on pääkäsittelyä vapaamuotoisempi ja keskustelelevampi osa oikeudenkäyntiä, jossa asiaa selvitetään suullisesti ja asianosaisilla on todellinen mahdollisuus kohdata tuomarinsa. Sovinnon edistäminen on tärkeä osa valmisteluistuntoa ja merkittävä osa sovinnosta syntyy nimenomaan sovinnon edistämisen ja valmisteluistunnossa käytyjen keskustelujen jälkeen. Mietinnössä ei tuoda esille, millä tavalla asiaa voitaisiin nykyistä paremmin valmistella siten, että se voidaan ratkaista sovinnollisesti. Se, että valmisteluistuntoa ei toimitettaisi, ei ainakaan edistäisi asioiden valmistelemista siten, että ne voitaisiin ratkaista sovinnollisesti.

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 15 §:n mukaan asiaa ratkaistaessa saadaan ottaa huomioon kaikki, mitä haastehakemuksessa, kirjallisessa vastauksessa ja lausumassa sekä muutoin on esitetty. Mietinnön mukaan käräjäoikeus voisi ottaa ratkaisussa huomioon myös aineiston, johon asianosainen olisi vedonnut vain valmistelussa, eikä asianosaisella olisi velvollisuutta toistaa valmistelussa lausuttua vaatimuksensa perustetta pääkäsittelyssä saadakseen sen ratkaisussa huomioon otetuksi.

Käräjäoikeus toteaa, että oikeudenkäynneissä on oikeudenkäynnin välittömyydestä ja suullisuudesta huolimatta viime vuosikymmeninä siirrytty vakiintuneesti perusteiden osalta käytännössä yhteenvedoon viittaamiseen, jolloin kirjalliseen valmistelussa todettuja yhteenvedoon kirjattuja perusteita ei ole ollut tarpeen toistaa pääkäsittelyssä tullakseen esitetyksi pääkäsittelyssä ja otetuksi huomioon ratkaisussa, vaan ratkaisun perustaksi on viittaamisen myötä voitu ottaa kirjallisessa yhteenvedossa esitetyt perusteet. Tämä osaltaan edelleen korostaa edelleen yhteenvedon merkitystä riita-asioiden oikeudenkäynneissä. Mikäli yhteenvedoa ei laadittaisi, vakiintuneen tavan mukainen viittaus esimerkiksi kirjallisessa vastauksessa esitettyihin perusteisiin olisi todennäköisesti

riittävää ja vastaisi nykyistä oikeudenkäyntiä. Ehdotettua säännöstä voidaan edellä mainitusta syystä pitää jossain määrin tarpeettomana.

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 14 §:n 2 momentin mukana käräjäoikeus lähtökohtaisesti kuulustelee kuultavat. Mietinnön mukaan tarkoituksena olisi helpottaa asian ajamista ilman avustajaa ja parantaisi asianosaisten tasavertaisuutta sekä edistäisi kokemusta oikeudenmukaisuudesta. Käräjäoikeus toteaa, että käytännössä käräjäoikeus hankkisi kuulustelulla asian mahdollisesti ratkaisevan näytön asianosaisten puolesta. Se, että kuultavalle esitettäisiin oikeat kysymykset, jäisi yksittäisen tuomarin ammattitaidon, mielipiteiden ja osaamisen varaan. Ehdotus olisi merkittävä muutos tuomarin nykyiseen prosessia johtavaan rooliin. Menettely johtaisi siihen, että tuomarin toiminta voisi käytännössä ratkaista asian toisen asianosaisen eduksi, jolloin tuomarin toiminta voisi olla ristiriidassa tuomarilta edellytettävän puolueettomuuden kanssa tai ainakin voisi antaa aiheen epäillä tuomarin puolueettomuutta.

Todistelun rajoittaminen

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:ssä säädetyn lisäksi ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 12 §:n mukaan esitettävää näyttöä voitaisiin rajoittaa, jos se on asianmukaisen käsittelyn edistämiseksi perusteltua. Käräjäoikeus toteaa, että asiassa jää jossain määrin epäselväksi, millä tavalla pykälän tarkoituksen mukainen todistelun rajoittamisen kynnys madaltuisi käytännössä. Huomattavaa on, että todistelun rajoittaminen ja ehdotuksen mukaisen todisteen vähäisen merkityksen tarkastelu edellyttää aina asianmukaista asiaan ja todisteeseen perehtymistä, ja rajoittaminen tarkoittaa kohtalaisen merkittävää puuttumista asianosaisen asian ajamiseen, mihin nähden kynnyksen epätarkka madaltaminen ei liene perusteltua. Käräjäoikeus katsoo, että nykyinen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 § on vakiintunut, toimiva ja riittävä säännös todistelun rajoittamisen osalta ehdotetun soveltamisalan mukaisissa asioissa, minkä vuoksi ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 12 §:n säännöstä ei voida pitää tarpeellisena.

Tuomarin aktiivinen prosessinjohto

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 9 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeuden tulee tehdä asianosaisille tarkoituksenmukaisella tavalla selkoa asian käsittelyn kulusta ja sen ratkaisemisen kannalta merkityksellisistä seikoista, ja käräjäoikeuden tulee kiinnittää huomiota siihen, että asianosaiset kykenevät tasavertaisesti ajamaan asiaansa. Mietinnön mukaan tavoitteena on ollut terävöittää tuomarin aktiivista prosessinjohtoa, josta esimerkiksi maallikot hyötyisivät sekä korostaa informointivelvollisuutta.

Käräjäoikeus toteaa, että asianosaiset toimivat ehdotetun soveltamisalan mukaisissa asioissa usein ilman oikeudellista avustajaa ja tuomarit tekevät nykyisinkin ilman oikeudellista avustajaa toimiville asianosaisille selkoa asian käsittelystä ja merkityksellisistä seikoista sekä pyrkivät tasapainottamaan

tiedollista ja taidollista epätasapainoa etenkin silloin, jos vain toisella asianosaisella on oikeudellinen avustaja tai asiamies. Tuomioistuimen tulisi huolehtia, ettei asianosaisen toiminta tai asian lopputulos perustuisi tietämättömyyteen tai erehdykseen esimerkiksi käsittelyn kulusta taikka lain säännöksestä tai sen soveltamiskäytännöstä. Tuomareiden prosessinjohtoon tulisi olla mahdollisimman aktiivista kuitenkin vaarantamatta puolueettomuutta. Ehdotettu säännös ei siten olisi muutos nykyiseen oikeustilaan, mutta toisi sen selvemmin lain tasolle, mitä voidaan pitää kannatettavana uudistuksena.

Mietinnön mukaan informointivelvollisuuden täyttäminen voisikin johtaa esimerkiksi siihen, että asianosainen ymmärtäisi sen perusteella vedota johonkin hänen kannaltaan edulliseen seikkaan, mutta säännös ei oikeuttaisi käräjäoikeutta ryhtymään ajamaan asianosaisen asiaa tai muutenkaan asettamaan tätä parempaan asemaan oikeudenkäynnissä vastapuolensa kustannuksella. Käräjäoikeus toteaa, että ehdotetun informointivelvollisuuden täyttämisen ja asianosaisen asian ajamisen erillään pitäminen on vaikeaa puolueettomuutta vaarantamatta ja vaatisi tuomarilta korkeaa ammattitaitoa, eikä säädettäväksi ehdotetun velvollisuuden täyttäminen siten sovi kovinkaan hyvin kokemattomien tuomareiden tai esimerkiksi käräjänotaareiden vastuulle. Se, että asian selvittäminen, lopputulos ja asianosaisen oikeusturvan toteutuminen olisi voimakkaasti riippuvainen yksittäisen tuomarin henkilökohtaisista ominaisuuksista, kyvystä ja taidosta, heikentäisi oikeusturvaa, eikä olisi siten omiaan parantamaan oikeuden saatavuutta, ja olisi merkittävä muutos ja poikkeus nykyiseen tuomarin rooliin.

Tuomion julistaminen

Työryhmän mietinnössä säädettäväksi ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 17 §:n mukaan jos asiassa on toimitettu pääkäsittely, käräjäoikeuden tulee julistaa ratkaisun lopputulos ja sen perustelujen pääpiirteittäinen sisältö pääkäsittelypäivänä. Käräjäoikeus saa kuitenkin antaa ratkaisun käräjäoikeuden kansliassa, jos siihen on erityinen syy. Ratkaisu tulee silloin antaa niin pian kuin mahdollista.

Käräjäoikeus toteaa, että tuomion julistaminen pääkäsittelyn päätteeksi on mahdollista jo voimassa olevan lain nojalla. Käytännössä näin toimitaan kuitenkin harvoin, koska yksinkertaisenkin asian ratkaiseminen edellyttää huolellisuutta ja tarkkuutta, ja ratkaisun julistamista tavoiteltavampana on pidettävä ratkaisun oikeellisuutta. Asiassa esitettyjen seikkojen merkityksen punninta ja niiden asettaminen ratkaisun perustaksi tapahtuu usein kirjallista tuomiota laadittaessa. Tuomion julistaminen tulisi tapahtua pääkäsittelyn päätteeksi, mikä vähentää harkintaa ja mihin nähden tuomion julistaminen ei ainakaan parantaisi oikeusvarmuutta. Ratkaisu on myös joka tapauksessa julistamisen jälkeenkin kirjoitettava lopulliseen kirjalliseen muotoonsa, minkä vuoksi ratkaisun julistaminen ei säästäisi käräjäoikeuden työtä ehdotuksessa esitetyllä tavalla. Kun ehdotuksen mukaan myös käräjänotaarit olisivat pääsäännön mukaan toimivaltaisia käsittelemään ja ratkaisemaan pienten riita-asioiden menettelyssä ratkaistavaksi tulevia asioita, olisi perustellumpaa pyrkiä ratkaisun oikeellisuuteen ehdotuksen mukaisen pääsääntöisen ratkaisun julistamisen sijasta. Käsittelijät antavat ratkaisut pääkäsittelyssä käsitellyissä asioissa jo nykyisellään mahdollisimman pian pääkäsittelyn jälkeen, kuitenkin viimeistään oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n 2

momentissa asetetussa määräajassa, 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä, mitä ei voida pitää asian käsittelyn kokonaiskesto huomioon ottaen merkittävänä. Edellä mainitun perusteella ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 17 §:n säännöstä ei voida pitää tarpeellisenä.

Tuomion perusteleminen

Työryhmän mietinnössä säädettäväksi ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 6 a luvun 16 §:n mukaan ratkaisu on perusteltava. Ratkaisun perusteluissa on lyhyesti todettava, mihin näytöstä tehdyt johtopäätökset perustuvat sekä mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu välittömästi perustuu.

Käräjäoikeus toteaa, että ehdotettu säännös poikkeaa voimassa olevasta oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:stä poikkeaa vain vähäisessä määrin. Poikkeamalla ei ole merkitystä käytännön ratkaisutoiminnassa. Pyrkimys laatia tiiviit ja olennaiseen keskittyvät perustelut koskee kaikkia käräjäoikeudessa ratkaistavia asioita ja se ohjaa jo nykyisellään asian ratkaisijoita myös ilman ehdotetun säännöksen tukea. Näyttöä ei tulisi nykyiselläänkään selostaa tuomioissa, mutta tiiviin ja ainoastaan olennaisen sisältävän tuomion laatiminen on useimmiten vaikeampaa työläämpää kuin tuomion, jossa asioita selostetaan laajalti. Kuinka hyvin asian ratkaisija ratkaisun perustelujen laadinnassa onnistuu, on kiinni tuomarin tai muun asian ratkaisijan ammattitaidosta. Ehdotettua säännöstä on siksi pidettävä tarpeettomana.

Sähköinen asiointipalvelu

Sähköistä asiointipalvelua voidaan pitää nykyaikaisena tapana asioida tuomioistuimessa asian laadusta riippumatta. Sen etuna voidaan pitää sitä, että käräjäoikeus saa asianosaisen asiointipalveluun syöttämät tiedot sellaisessa muodossa, että ne ovat hyödynnettävissä asian valmistelussa nykyistä paremmin. Asianosaisen ohjaaminen asiointipalvelussa voi myös vähentää tarvetta täydennyttää kantajaa kanteen puutteiden johdosta tai lausuttaa vastaajaa vastauksen puutteiden johdosta, ja näin tehostaa asioiden käsittelyä.

Mikäli pienten riita-asioiden menettelystä säädettäisiin, sähköistä asiointipalvelua on pidettävä olennaisena menettelyllä tavoiteltavan tehokkuuden aikaan saamiseksi. Käräjäoikeus toteaa, ettei tällaista sähköistä asiointipalvelua ole vielä toteutettu AIPA-järjestelmässä.

Oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuusvaatimukset

Ehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 2 momenttia siten, että myös pienten riita-asioiden menettelyssä oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voisi toimia myös muu kuin 1 momentissa mainittu, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan ehdotetulla muutoksella voidaan arvioida olevan menettelyllä tavoiteltua oikeuden saatavuutta parantava vaikutus. Käräjäoikeus kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että vaikka ehdotetussa menettelyssä ratkaistavaksi pääsääntöisesti tulevat asiat olisivat luonteeltaan yksinkertaisia, asianosaisen oikeudenkäyntiasiamiehenä toimivan maallikon osallistuminen oikeudenkäyntiin voi muissa kuin aivan yksinkertaisissa asioissa johtaa asian monimutkaistumiseen, pitkittymiseen ja sitä myötä prosessista aiheutuvien kustannusten nousuun. Tämän vuoksi ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n säännöksen muuttamista ei voida pitää kannatettavana. Mikäli säännöstä kuitenkin muutettaisiin ehdotetulla tavalla, kelpoisuusvaatimusten alentaminen oletettavasti vähentäisi asianosaiselle itselleen aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja. Mikäli oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta rajoitettaisiin ehdotetusti, päämiestään edustava tai avustava maallikko ei todennäköisesti saisi ainakaan käräjäoikeusvaiheessa aiheutettua omalle päämiehelleen rajoitettua enempää korvattavia oikeudenkäyntikuluja, mutta rajoitus ei koskisi muutoksenhakuvaihetta.

Oikeudenkäyntikulujen määrän rajoittaminen

Ehdotuksen mukaan säädettävässä menettelyssä asianosainen voitaisiin velvoittaa korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikuluja käräjäoikeudessa enintään 300 eurolla tai, jos asiassa on toimitettu pääkäsittely, enintään 600 eurolla. Lisäksi hänet voidaan velvoittaa korvaamaan vastapuolelle tältä perittävän oikeudenkäyntimaksun määrä ja erityisiä kuluja enintään 200 eurolla.

Menettelyn soveltamisalaan kuuluu vahingonkorvausoikeuden piiriin kuuluvia asioita, joissa pääkäsittelyssä ratkaistavaksi voi tulla paljon näyttö- ja oikeuskysymyksiä. Vaikka ehdotetun 2 §:n mukaan menettelyn ulkopuolelle jäisivät asiat, joissa menettelyä ei ole pidettävä asian laadun tai laajuuden vuoksi soveliaana, menettelyn piiriin voidaan arvioida tulevan asioita, joissa näyttö- ja oikeuskysymykset ovat luonteeltaan tavanomaisia, mutta silti omiaan aiheuttamaan asianosaiselle vähäistä suurempia oikeudenkäyntikuluiksi luonnehdittavia kustannuksia. Tämän kaltaisissa tilanteissa ehdotettuja kulukattoja voidaan pitää liian alhaisina.

Oikeudenkäyntikulujen määrän rajoittaminen ehdotetulla tavalla käytännössä tarkoittaisi sitä, etteivät asianosaiset voi palkata itselleen oikeudellista avustajaa. Tämä lisää edelleen entisestäänkin rajallisilla resursseilla toimivien tuomioistuimien työtaakkaa, kun tuomioistuimen tulee informoida ilman avustajaa toimivia maallikoita asian käsittelystä ja merkityksellisistä seikoista. Kulukaton alhaisuus voi johtaa myös siihen, että perusteltujakin vaatimuksia vastustetaan, koska oikeudenkäyntikuluriski käräjäoikeudessa on vähäinen.

Ehdotuksessa lausutun mukaan jos asian ajaminen vaikuttaisi vaativan pykälässä säädettyyn oikeudenkäyntikulukorvaukseen nähden suhteettoman paljon toimenpiteitä, asia ei lähtökohtaisesti olisi sovelias käsiteltäväksi pienten riita-asioiden menettelyssä. Käräjäoikeus toteaa, että asian käsittelyssä asianosaiselle aiheutuvien kulujen määrän ennakointi asian käsittelyn alkaessa on vaikeaa. Asian käsittelyssä noudatettavan oikeudenkäyntimenettelyn selkeyden vuoksi toivottavana ei voida pitää ehdotuksessa kuvattua toimintatapaa, jonka mukaan käräjäoikeuden tulisi oikeudenkäyntikulujen määrän ylitettyä ehdotetun enimmäiskorvauksen määrän ehdotettavan 6 a luvun 2 §:n 2 momentin nojalla päättää asian käsittelyn jatkamisesta täysimittaisena riita-asiana. Tämänkaltainen soveltamisohje olisi omiaan mahdollistamaan ehdotuksen mukaisten enimmäismäärien ylittämisen pienten riita-asioiden menettelyn piiriin lähtökohtaisesti kuuluvissa asioissa.

Vaihtoehtoisena tapana rajoittaa tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää käräjäoikeus kiinnittää huomiota Euroopan parlamentin ja neuvoston eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä antamassa asetuksessa (EY) N:o 861/2007 omaksuttuun sääntelytapaan. Asetuksen 16 artiklan mukaan hävinnyt asianosainen vastaa oikeudenkäyntikuluista. Tuomioistuimien ei kuitenkaan määrää voittaneelle asianosaiselle korvausta kuluista, jotka ovat tarpeettomia tai suhteettomia vaatimukseen nähden.

Oikeusapu

Työryhmän mietinnössä säädettäväksi ehdotetun oikeusapulain 6 §:n muutoksen mukaan oikeusapuun ei kuuluisi avustaminen pienten riita-asioiden menettelyssä käsiteltävässä asiassa, ellei siihen ole hakijan henkilöön liittyviä erityisen painavia syitä.

Käräjäoikeus toteaa, että oikeusavulle voi olla tarvetta myös muista kuin hakijan henkilöön liittyvistä erityisen painavista syistä. Asuminen kuuluu ihmisen perustarpeisiin. Tämä huomioon ottaen oikeusavun rajoittaminen ainoastaan poikkeustilanteisiin on ristiriidassa esimerkiksi soveltamisalaan kuuluvissa häätöasioissa esiintyvän oikeussuojan tarpeen ja asialla asianosaiselle olevan merkityksen kanssa. Oikeusavun poistuminen ei todennäköisesti ainakaan parantaisi aineellisen oikeuden saatavuutta.

Mietinnössä todetun mukaan oikeudellisen avun tarve voi johtaa siihen, että asiaa ei katsottaisi voitavan käsitellä pienten riita-asioiden menettelyssä. Vastaavasti kuin edellä oikeudenkäyntikulujen määrän rajoittamista koskevan ehdotuksen osalta käräjäoikeus katsoo yksittäisessä asiassa noudatettavan oikeudenkäyntimenettelyn selkeyden edellyttävän, että tilanteet, joissa käräjäoikeuden olisi tarpeen tehdä päätöksiä asian käsittelyn jatkamisesta täysimittaisena riita-asiana, olisivat mahdollisimman harvalukuisia.

Mietinnön mukaan säädettäväksi esitettävän pienten riita-asioiden menettelyn tavoitteena on parantaa oikeuden saatavuutta huoneenvuokraa ja häätöä koskevissa riita-asioissa kehittämällä niitä varten yksinkertaistettu oikeudenkäyntimenettely, jossa asianosaisen oikeudenkäyntikuluriski on matala.

Niiltä osin kuin pienten riita-asioiden menettelyä koskevaan esitykseen sisältyvissä säädösehdoituksissa on kysymys itse oikeudenkäyntimenettelyyn tehtävistä muutoksista kärjäoikeus edellä esitettyyn viitaten kokoavasti toteaa, että voimassa olevan lain mukaista riita-asian oikeudenkäyntimenettelyä on pidettävä sillä tavoin joustavana, että se jo nykyisellään mahdollistaa ehdotettujen säännösten mukaiset prosessitoimet, joilla menettelyä soveltamisalaan kuuluvissa asioissa pyritään yksinkertaistamaan. Näitä mahdollisuuksia myös tosiasiallisesti hyödynnetään käytännön ratkaisutoiminnassa asian laatu ja laajuus huomioon ottaen.

Mietinnön mukaan oikeudenkäyntimenettely asioissa, jotka tulisivat kuulumaan säädettävän soveltamisalan piiriin, on jo tällä hetkellä varsin tehokas. Kärjäoikeus katsoo myös, että nykyinen menettely on kohtalaisen joutuisa, toimiva, vakiintunut ja ennakoitava. Häätöasiat käsitellään jo nykyisin kiireellisesti, eikä säädettävällä menettelyllä voida siten katsoa olevan vaikutusta häätöasioiden käsittelyaikoihin. Sen sijaan esimerkiksi pelkästään vuokrasaatavia koskevia asioita ei voida pitää kiireellisempänä kuin muita saatavia koskevia riita-asioita.

Kärjäoikeus toteaa lisäksi, että sen arviointi onko asian käsittely pienten riita-asioiden menettelyssä asian laadun tai laajuuden vuoksi soveliaista, ei ole mietinnössä esitetyt asian arviointiin vaikuttavat näkökohdat huomioon ottaen vaikeuksista arvioitavissa asian käsittelyn alkuvaiheessa. Oikeudenkäyntimenettelyn muuttumista kärjäoikeuden päätöksellä käsittelyssä myöhemmin ilmenevien seikkojen ja olosuhteiden perusteella ei voida pitää toivottavana menettelyn ennakoitavuus huomioon ottaen ja perusteet tällaiselle olisi syytä pitää harvalukuisina.

Mietinnön mukaisten lainsäädäntömuutosten vaikutukset voisivat todennäköisesti olla saavutettavissa vähäisemmin muutoksin ja kevyemmin säätämällä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 § koskemaan myös ehdotetun soveltamisalan mukaisia riitaisia asioita.

Tarpeetonta lainsäädäntöä ja muutoksia tulisi välttää, ja ainakin uuden prosessinlajin säätämislle tulisi olla esitettyä painavampia perusteet. Mietinnön mukaisessa menettelyssä ei ole havaittavissa piirteitä, jotka olennaisella tavalla yksinkertaistaisivat tai todellisuudessa jouduttaisivat oikeudenkäyntiä ja siten lyhentäisivät käsittelyaikoja nykyisestään. Sen sijaan uuden prosessinlajin voidaan katsoa monimutkaistavan oikeudenkäyntejä ja vähentävän niiden ennakoitavuutta.

Lainkäyttöjärjestelmän pääpainon tulisi olla käräjäoikeudessa, eikä muutoksenhaussa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että asia käsitellään käräjäoikeudessa huolellisesti ja asia viime kädessä ratkaistaan harkitulla ja punnitulla tuomiolla. Ehdotuksen mukaan asioissa ei laadittaisi yhteenvetoa eikä toimitettaisi valmisteluistuntoa, mutta tuomioistuin kuitenkin selvittäisi asiaa asianosaisten puolesta uudenaikaisessa pääkäsittelyssä, tuomio tulisi julistaa ja sen perusteluita tulisi jollakin tavalla keventää, mitkä seikat ovat omiaan siirtämään pääpainoa käräjäoikeudesta muutoksenhakuvaiheeseen sekä edellyttämään jatkokäsittelyluvan myöntämistä ja asian selvittämistä hovioikeudessa, jossa ei kuitenkaan saisi oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 17 §:n mukaisesti vedota uuteen seikkaan tai todisteeseen. Ottaen lisäksi huomioon, etteivät ehdotetut säädökset käytännössä johtaisi oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistumiseen, käräjäoikeus katsoo, ettei ehdotettua kokonaisuutta voida arvioida kannatettavaksi.

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon valmistellut käräjätuomari Jouni
Jarnamo ja käräjätuomari Juha Kärkölä.